

JITKA ZÁVODNÁ

ZAHRADA

MÉHO ŽIVOTA

Zahrada mého života
Jitka Závodná

1. vydání

vydáno v dubnu 2019 jako 85. publikace

vydal Pavel Kohout (www.kknihy.cz)

ISBN 978-80-7570-139-8 (epub)

ISBN 978-80-7570-140-4 (mobi)

ISBN 978-80-7570-141-1 (pdf)

OBSAH

Úvod	4
První díl – mé první kroky.....	5
Druhý díl – po válce	70
Díl třetí – o pražském jaru	129
Již vyšlo	200

ÚVOD

Dnes už se jen klidně dívám z okna svého bytu, které vede přímo do zahrady a jsem za to moc ráda. Ba co víc, jsem přímo šťastná, že vede právě do zahrady, protože jen tak mám možnost pozorovat trávník i krásný keř azalek, který právě teď kvete. Tohle je stále stejné a neměnné, ne jako ten svět za branou našeho domu. Tomu světu, který je tam venku, tomu už jsem dávno na míle vzdálená. A já nechci pozorovat něco, kam už dávno nepatřím, co se mi nedaří procítit a čemu nemohu porozumět, třebaže bych velmi ráda. Ten život, tady na zahradě, ten mi dovolí mnohem víc. Mohu v něm snít a vzpomínat na mládí, mohu být tím, kým právě chci a slyšet to, co tak ráda poslouchám... Jen tady se mohu vznášet v divokých rytmech čardáše a zvesela při tom odhodit hůl. Jen tady jsem stále tou Marií, věčně mladou a krásnou, která se ničeho nebojí. A pokud ano, nedá to na sobě za žádnou cenu znát. Ano, tou Marií s blond vlasy a s nevinným pohledem jejích mandlově hnědých očí, ve kterých bylo kdysi dávno tak snadné se ztratit.

A právě tahle Marie, ta mi rozumí víc, než kdokoliv jiný. Je ženou tří politických režimů, třech mohutných řek života, které pokaždé tekly jiným směrem, aby se nakonec všechny setkaly v jednom velkém oceánu vzpomínek a porozumění. A ten oceán stále omývá břehy našeho života a tu a tam vyplaví právě to, co bychom my lidé měli nalézt. Někdy je to láska, jindy strach nebo zklamání. Ale pokaždé je to něco, co každého z nás obohatí a posune v životě právě tam, kam by měl správně dojít.

A Marie, ta je jednou z těch, kteří všechny ty dary oceánu sbírají a pečlivě je schraňují ve svém srdci. To je totiž to jediné místo, kde se nikdy neztratí a nikdy nedojdou zapomnění...

PRVNÍ DÍL – MÉ PRVNÍ KROKY

První řeka mého života byla řekou první republiky. Protekla jím tak rychle, že jsem si v ní sotva stačila smočit nohy, takže ani nevím, nakolik studená voda v ní byla. Když se na místo ní přihrnuly velké vody té řeky druhé, slavila jsem teprve své patnácté narozeniny. Voda v té druhé řece byla černá jako saze, a v každé malé vlnce se blýskal velký hákový kříž. Tato řeka se přivalila do našich zemí z nacistického Německa a já jsem doslova a do písmene měla co dělat, abych se v jejích temných a kalných vlnách neutopila. Ta třetí řeka, ta se dlouho zdála být tou, která přinese klid a mír všem lidem dobré vůle. Její voda byla příjemně teplá, a zpočátku hřála všechny, kteří se rozhodli vykoupat se v ní. To až časem se zbarvila temně rudou krví a voda už najednou nebyla vodou, ale děsivými ohnivými plameny, které spalovaly vše, co jim stálo v cestě.

Nakonec jsem všechny politické režimy ustála, a v proudu některých z nich jsem se dokázala i vznášet a kličkovat mezi jednotlivými nástrahami. Nikdy jsem o svých politických řekách nikomu nevyprávěla. Nechtěla jsem na nic z toho vzpomínat, ale jednoho dne mi přišel do mého pražského bytu milý dopis. Byl to dopis od starosty malé moravské obce, ve které jsem se před téměř sto lety narodila. Pozval mne, abych přijela na oslavy, které se vázaly k založení zdejší malotřídky, kdy jsem byla jako host pozvána k besedě s dětmi i jejich rodiči. A já jsem toto pozvání přijala velmi ráda.

Je to už téměř osmdesát let, kdy jsem do místní školy vstoupila naposledy. Celých dlouhých osmdesát let a nikdo ze zde přítomných tomu nechtěl uvěřit. To jen datum mého narození zapsané na matrice prozrazuje, že jsem skutečně jedna z posledních žaček, které si tuto školu pamatují, když ještě do dálky zářila novou fasádou a uvnitř budovy byly cítit vápnem omítnuté stěny. A taky taková ta zvláštní vůně, která ani po několika desítkách let nezmizí.

Dnes už škola vypadá úplně jinak, ale jakmile jsem vstoupila do vestibulu a uviděla oválné kamenné schody vedoucí do patra a taky krásně tepané

zábradlí, vzpomněla jsem si na všechno, co jsem tu kdy prožila. Najednou jsem zaslechla naše holčičí chichotání, ukryté kdesi po omítkou, to když jsme o přestávce hrály dětské hry a taky nárek sousedovic Pavlíka, který dostal od kantora pohlavek za rozbitý kalamář. Dokonce ke mně z dálky dolehl hlas velebného pána, který při hodinách katechizmu kázal o lásce k bližnímu, zatímco chlapci vyřezávali kudličkou do židle malé zářezy, aby si nikdo ničeho nevšiml.

„Paní Winterová, nejste unavená?“ zeptal se starostlivě ředitel školy.

„Můžeme se na chvíli posadit u mě v kanceláři.“

„Kdepak, to nebude nutné,“ usmála jsem se na vysvětlenou. „To víte, přemohly mě vzpomínky...“

Ředitel venkovské malotřídky se spokojeně uculil a nabídl mi rámě, aby mi pomohl do schodů. Cestou jsme míjeli hloučky malých dětiček s aktovkami na zádech, které kolem nás se smíchem proletěly a radostně vybíhaly ze dveří školy. Tak jako kdysi dávno i já, pomyslela jsem si, když jsem usedala za katedru. A teď jsem já sama byla v pozici paní učitelky, která měla všem přítomným vyprávět o životě naší vesničky, který se tu odehrával před mnoha lety. Ale jak jsem vlastně měla začít?

V krku mi vyschlo, a i když jsem měla v hlavě spousty vzpomínek a myšlenek, jedna přes druhou se nemohly dostat ven.

„Začněte třeba tím, kde jste se narodila,“ pobídl mě jeden z učitelů, který zároveň opečovával místní kroniku a upřímně hltal každé mé slovo.

Ano, tím bych měla začít. Kde a komu jsem se narodila...

Narodila jsem se nedaleko od této školy, v malém domku, který po první světové válce koupil můj otec od místního pana barona. Zároveň pracoval den co den na jeho panských polích a domů se vracel unavený a často mrzutý. Spolu se svojí matkou přišli z Vídně, krátce po rozpadu rakousko-uherské monarchie. Můj dědeček už tehdy dávno nežil a tak se můj otec

pokusil začít žít nový život ve samostatné Československé republice. Dnes, s odstupem času si myslím, že se především snažil utéct sám před sebou. Jako zázrakem přežil první světovou válku, když byl poslán do příkopů poblíž dnešních italských hranic.

Jak vzpomínala moje babička, tehdy se z války vrátil jako úplně jiný člověk. Býval zasmušilý, náladový a věčně věků mrzutý. Postupem času se k tomu všemu přidalo i pití. Nejprve pil jenom tak nenápadně, v sobotu v hospodě, ale časem... škoda mluvit.

Jeho matka velmi dobře věděla, do jaké záhuby se řítí a jediné řešení, které ji tehdy napadlo, byla otcova svatba s mojí maminkou.

A zprvu to skutečně vypadalo, že se umoudřil a láhve se ani nedotkl.

V té době jsem se narodila já. Bylo to v roce 1924 a v den, kdy jsem přišla na svět, strhnul se za okny světnice silný liják.

„Podívej, Marušče prší samé štěstí!“ smála se moje babička, když mne položila otci do náruče. Měla pravdu, štěstí bylo všude kolem, a to i přes velkou bídu, se kterou jsme se museli den co den vypořádat.

Tehdy jsem neznala, co je to trápení, nebo snad chybějící láska.

Rodiče mě měli rádi a babička, ta mě ze všech sil rozmazlovala.

Vzpomínám si jako dnes, že se jednoho dne vypravila do Vídně, aby navštívila své příbuzné, které roky neviděla. Jeden za sedláků jí nabídnul místo ve svém voze, protože jel právě do Vídně na trhy. Cesta na žebříňáku sice trvala skoro dva dny, ale ona se příliš těšila na ty, které už později nikdy nespatřila.

Když se po několika dnech vrátila domů, přivezla mi jako dárek panenku. Krásnou hadrovou panenku s porcelánovou hlavičkou. Moje nadšení neznalo mezí a já s sebou panenku všude nosila. Dokonce i do kadibudky na dvoře, protože splachovací WC bylo vymožeností daleké budoucnosti.

Znovu se musím v duchu smát, když si vzpomenu na ten den, kdy jsem o ni nadobro přišla. Tehdy jsem s maminkou věšela prádlo na zahradě, a panenku jsem měla opět u sebe.

„Odes si ji domů, nebo se ti umaže,” napomínala mě maminka, ale s tím jsem nemohla souhlasit. Co kdyby mi panenku někdo vzal? A taky že vzal!

Když jsem dověšela prádlo, vydala jsem se s prázdným košem přes zahradu domů a cestou jsem nacházela takové malé, barevné hadrové odstřížky, jeden, druhý, třetí... A nakonec i zbytek látkového těla a porcelánovou hlavičku, na kusy rozbitou. Kdo to udělal? Pes... Náš pes Alík měl dlouhou chvíli, sebral z trávníku panenku a trochu si s ní pohrál...

Když maminka viděla moje neštěstí, pohládila mne po vlasech a slíbila, že mi na trhu koupí jinou. Určitě by to udělala, ale když jsem viděla, jak usilovně v dlaních počítá každou drobnou minci, věděla jsem, že panenka už je minulostí a já jí nikdy její slib nepřipomněla.

Když už mi bylo asi osm let, velmi jsem se vytáhla. Vyrostla jsem hned o několik centimetrů, což byl v té době velký problém. Najednou mi byly všechny šaty krátké a zrovna tak rukávy, které odhalovaly má hubená zápěstí na rukách. A tak maminka rozpárala jednu ze svých dlouhých sukni a ušila mi z ní šaty. Musela sukni různě kombinovat a nastavovat, aby vůbec měla dost látky na celé šaty. Ovšem já, když jsem uviděla moji novou a nastavovanou strakatinu, kterou jsem navíc měla nosit i do školy, za nic na světě jsem si ji nechtěla obléknout.

Tehdy jsem byla moc malá na to, abych si všimla maminčiny několikadenní práce a dokázala ji ocenit. Ovšem moje maminka se na mě za to nikdy nezlobila.

Tou dobou už měla jiné starosti, protože očekávala další dítě, mého milovaného bratra. Byl doslova vymodleným dítětem a všichni jsme se na něj moc těšili. Dostal jméno Milan. Všemi milovaný Milan. Roky mu rychle

přibývaly a najednou z něj vyrostl kluk jako buk. Dnes už si nepamatuji všechny ty lotroviny, které prováděl on mně a já zase jemu.

Vím jen, že jich bylo spousta, ale jedna z nich doopravdy stála za všechny drobné.

To když k nám jednoho dne lesníci přivezli dřevo na zimu. Bylo ještě pozdní léto, ale otec chtěl, aby dřevo pořádně vyschlo. Když lesníci složili kulány dřeva do dvora, museli jsme všichni pomáhat s jeho odklizením. Já s maminkou jsme odnášely menší špalky a najednou jsme ztratily z dohledu Milana.

Když bylo vše hotové, chystaly jsme se, že rozsvítíme světla a půjdeme do domu. Smrákalo se a už nebylo skoro na nic vidět. Ani na Milana. Volali jsme ho tehdy ze všech sil, ale nebyl k nalezení. Prostě se propadnul do země. Otec se zlobil a zapálil svíčku v lucerně. Prošel celý dvůr i zahradu, ale Milan nikde nebyl.

Všichni jsme se vypravili až k rybníku, ale ani tam jsme ho nenašli, ani na návsi, ani za humny... prostě najednou nám zmizel. Moje maminka, bledá jako stěna, potichu odříkávala otčenáš a vůbec nevnímala, co jí říkám.

„Proč se modlíš, maminko?“ ozval se najednou za našimi zády dětský hlásek.

„Milane, Milánku, kde jsi byl?“ zvolala maminka a objala nic netušící, rozespálé dítě.

„Spal jsem, usnul jsem u Alíka v boudě...“ odpověděl bratr a nechápal, proč všichni kolem tak zběsile pobíháme.

„Proč v boudě?!“ zvolala maminka a dychtivě čekala odpověď.

„Proč jsi nešel do domu?“

„Byla mi už zima... Ale nemohl jsem vás nechat venku samotné.

Maruška byla přeci taky ještě venku a skládala dřevo...”

Na chvíli jsem se odmlčela a podívala se do tváří svých posluchačů.

Neměla jsem ponětí, zdali je mé vyprávění skutečně zajímavá, ale pozorovali mě všichni do jednoho, téměř se zatajeným dechem a neustále mě vybízeli, abych vyprávěla dál. Ovšem chtěli opravdu slyšet všechno tak, jak se doopravdy odehrálo?

V té době začala babička, která s námi až do té doby bydlela, vážně churavět. Z ničeho nic ji zradily vlastní síly a ulehla do postele. Starali jsme se o ni, co jsme mohli, ale jednoho dne nás navždy opustila. Její smrt byla bolestná a doslova otevřela stavidla otcova alkoholismu. To jen před ní se snažil zdržet pití a neobtěžovat rodinu svými opileckými excesy. Ovšem nyní, bez jakékoliv kontroly, začal pít jak zběsilý a nebylo možné ho zastavit.

Tehdy začaly opravdu těžké časy, a to především mamince, která s alkoholovým démonem den co den sváděla nerovný souboj. Byla už jsem téměř patnáctiletá a nevěděla, jak se k tomu všemu postavit. Osud sám však určil děj nadcházejících dní a věru, nešetřil nás...

Dokud maminka žila, vedla jsem relativně hezký a idylický život.

Dalo by se říci, že idylický, protože veškerou hrůzu a násilí v rodině brala sama na sebe. Vždy a ve správnou chvíli vytušila, že se otec vrací opilý domů a odeslala nás, děti, do vedlejší místnosti, abychom nebyli svědky všech těch hrubostí, které kvůli mně a bratrovi trpělivě snášela.

Kdykoliv si na ni vzpomenu, vybaví se mi její vůně. Voněla stejně jako květiny, které pěstovala na zahrádce a taky jako kvetoucí třešně, rostoucí v sadu za domem. Byla krásná... Každý večer si pročesávala své dlouhé hnědé vlasy, které přes den skrýval šátek. Častokrát jsem si říkala, jak je

možné, že otec neviděl její křehkou krásu a místo komplimentů, které si bezpochyby zasloužila, do ní mlátil jako do boxovacího pytle.

Já i bratr jsme si zvykli, že čas od času maminka potají utírala slzy a dlouhými rukávy se snažila skrýt modřiny. Dělal to tak nenápadně, až jsme si toho přestali všimnat. Dál jsme s bratrem chodili k potoku a vyváděli nejrůznější lumpárny. Ovšem náš čas bezstarostného řádění jednoho dne musel skončit.

Také tento den si pamatuji jako by se odehrál teprve včera.

Maminka před několika málo minutami vložila do trouby talíř s večeří pro otce a já jsem si stoupla ke dřezu se špinavým nádobím. Milan si hrál s dřevěným vláčkem a za neustálého rachotu, který dělala dřevěná kolečka hračky, se snažil ohlásit příjezd vlaku do stanice a jeho následný odjezd. Pro nezaujatého diváka by se všechno zdálo v naprostém pořádku, ale já jsem si dobře všimla, že maminka neklidně postává u okna. Věděla jsem, koho vyhlíží, a stejně jako ona, i já jsem měla špatný pocit. Nebylo možné neustále předstírat před patnáctiletou dívkou klid a pohodu, která po otcově příchodu do domu byla rázem ta tam.

Když se konečně objevil u branky našeho domku, poslala nás maminka rychle do pokoje. Můj malý bráška Milan si beze slova sebral své improvizované nádraží a poslušně jsme odešli do vedlejší místnosti.

Zpočátku jsme nic neslyšeli, a tak jsme se každý zabavili po svém. Já jsem se začetla do knihy a Milánek si na zemi znovu vystavěl nádraží.

Ovšem netrvalo dlouho a z vedlejšího pokoje se ozval tlumený křik.

I ten jsme dobře znali a prozatím nás nechal v klidu. Ovšem když jsem zaslechla otcův výkřik a ránu, jako když na zem dopadne těžký předmět, vstala jsem z postele a zkusila otevřít dveře sousední místnosti. Bohužel, dveře byly zamčené, a protože už byl za nimi klid, usoudila jsem, že je jejich hádka u konce. Uložili jsme se s bratrem ke spánku a já zhasla svíčku.

Časně z rána mě probudil hluk na chodbě domu a z okénka jsem zahlédla otce, jak vyběhl z domu ven a spěchal směrem ke vsi. Potichu jsem vstala a šla se podívat do jejich pokoje. Dveře už byly odemknuté a já vstoupila dovnitř. A tam jsem ji uviděla. Ležela na posteli, tvář zabořenou do polštáře a na sobě jen lehkou noční košili. Na obnažených pažích jsem uviděla spoustu čerstvých i hojících se modřin...

a zrovna tak na stehnech a na zádech.

„Maminko...,“ pronesla jsem tiše a odhrnula jí z tváře vlasy.

Mlčela. Její oči se upřeně dívaly kamsi do rohu místnosti a ruce měla chladné jako led. Byla mrtvá... Ještě než jsem si to celé stačila uvědomit, rozrazily se dveře a v nich stál otec i s farářem. Vzápětí přiběhl i rychtář se sousedkou v patách. Ta mě chytila do náruče a odtáhla stranou, abych neviděla, co se děje kolem. Ale já jsem to přeci jen viděla. Farář opatrně popošel k posteli a sáhl na maminkino tělo.

„Co jsi to udělal, Josefe?“ zlověstně zasupěl farář. „Je mrtvá, zabil jsi ji!“

„Já nevím, otče, já prostě nic nevím!“ kvílel můj polostřízlivý otec, který si z minulé noci zjevně nic nepamatoval.

Rychtář se podíval na mě a na Milánka, který právě vešel do místnosti, ještě celý rozespálý. Zakroutil hlavou a popošel směrem k faráři.

„Nesmíte to hlásit, otče, vždyť co by s nimi bylo...,“ prohodil polohlasně a farář se na nás zadíval. Neřekl nic, povzdechl si a přikývl.

Ještě týž den přijeli funebráci s rakví, do které maminku uložili.

Víko zatloukli hřebíky a za pomoci faráře ji naložili na pohřební vůz.

Dlouho jsem se za nimi dívala, dokonce ještě notnou chvíli poté, co se vůz i s koňmi ztratil v dálce. A můj malý bráška stál vedle mě, objímal mne v pase a neustále plakal.

Tehdy jsme ji viděli naposledy. Srdce mi divže nepuklo bolestí, ale ona mne vlastně nikdy neopustila. Dodnes se mi občas zjevuje v mých snech a já věřím, že nade mnou bdí jako můj anděl strážný.

Po pohřbu nabraly události nebývalý spád. Netrvalo dlouho a otec si do domu přivedl novou ženu, aby nám nahradila naši maminku. A jak to tak u macech bývá, její péče o nás byla na míle vzdálená té maminčině. Toho dne do domu vstoupila malá tmavovlasá žena, která si mne pohrdavě přeměřila pohledem. Její úzké a pevně sevřené rty nevěstily nic dobrého. Měla nemanželského syna Josífka, ve stejném věku jako byl Milan a neustále ho protěžovala. Nebylo to proto, že by ho měla ráda. Nenáviděla ho možná víc, nežli své vyvdané děti, ale tou věčnou nespravedlností nám chtěla jen ubližovat. Navzdory všemu, Milan se se svým novým sourozencem spřátelil a získal v něm dobrého spojence.

Kdykoliv jsem na její nenávist vůči Milanovi upozornila otce, dával mi jasně najevo, že ho takové věci nezajímají. Dál se často opíjel a svou agresivitu, která se mamince stala osudnou, teď obracel směrem ke mně. I mé paže a nohy byly zanedlouho plné modřin. A macecha? Ta mne nenáviděla ještě víc než otec. Neustále si stěžovala na moji práci, na mé chování a vůbec na všechno, co se mne týkalo.

Vše vygradovalo v den, kdy se ve vsi slavilo posvícení. Ve všech chalupách se pekly koláče a posvícenské buchty a i já jsem se, spolu s macechou, otáčela v kuchyni. Chlapci si hráli na dvoře a Milan se chystal na pastvu s dobyt看. Byl to sotva sedmiletý, malý hoch, a zaklepal na okno kuchyně.

„Panímámo, já bych chtěl taky buchtu...,“ zaprosil v naději, že něco dobrého dostane.

„Hybaj dobytek pást, spratku líný!“ utrhla se na něj macecha a při-bouchla mu okno před noseм.

Tu scénu, která se odehrála vzápětí, si pamatuji tak přesně, jako kdyby se všechno stalo teprve včera. Dívám se na Milana, kterému se v oku zaleskne

slza a ještě dřív, než ji stihne zamáčknot, steče na jeho dětskou tvář a nakonec dopadne až na zem, k jeho nohám. Nikoho se na nic neptám a do zástěry si přímo před zraky macechy vezmu dva koláče. I když vidím tu její zlobu a dobře vím, že mne za to večer přetáhne holí a zažaluje otci, je mi to úplně jedno. Vybíhám na dvůr za Milanem a dávám mu je na cestu.

„Na, vezmi si!“ usměju se na něj a pohladím ho po vlasech.

Ustrašeně se dívá směrem ke kuchyni, ale já mu klidně urovnám límeček u košile a znovu ho hladím po vlasech.

„Nic se neboj a běž...“ říkám mu s úsměvem a dívám se za ním, dokud mi úplně nezmizí z dohledu na konci návsi.

Otci tenkrát došla trpělivost a prohlásil, že mne pošle do služby.

Zašel za rychtářem a poradil se s ním, zdali by mi pomohl najít dům, kde bych mohla sloužit. Rychtářova žena se mi snažila pomoci, a proto napsala dopis své sestře do Brna, zdali by věděla o slušně zaplacené práci, kde by na mě byli lidé hodní. A měla jsem štěstí. Zanedlouho přišel dopis i s adresou, kam jsem se měla do dvou týdnů přihlásit.

I tento den si pamatuji, jako kdyby se odehrál teprve včera. Bylo léto roku 1939, když jsem si sbalila do ranečku všechno, co jsem měla, a odjela do Znojma. Na nádraží mne tehdy odvezl jeden ze sedláků, který měl poblíž města několik polí. Otci slíbil, že mne doveze až na nádraží, abych se zbytečně netrmácela městem a já za to byla neskonale vděčná. Seděla jsem vzadu na voze, na malé kupce sena, aby jízda po nerovné cestě byla co nejpohodlnější, a nohy mi visely jen tak z vozu dolů. Špičkou střevice jsem se snažila dotknout země, ale na to jsem byla příliš malá a mé nohy na zem nemohly za žádnou cenu dosáhnout.

Tehdy jsem si poprvé uvědomila svůj věk, příliš nízký na to, abych sama odešla z domova. Povzdechla jsem si a zvedla oči od prašné cesty právě v tom okamžiku, kdy jsme vyjeli z lesa na pěknou rovinku.

Naskytl se mi pohled na celý širý kraj a v tu chvíli to byl pro mě natolik silný zážitek, že mne přepadla dlouho potlačovaná lítost a po tvářích se mi začaly koulet slzy. Nemohla jsem je zastavit a tekly mi dokonce i na nádraží, když jsem na peroně čekala na vlak. A ten mě nakonec odvezl až do Brna, kde jsem zazvonila u vysokých dubových dveří krásného činžovního domu.

Ty dveře i ten krásný dům vlastnila Živnostenská banka v Brně.

Pobočka banky se prostírala ve všech patrech domu a v posledních dvou patrech zřídila byty pro své zaměstnance. A v jednom z těch bytů jsem byla zaměstnaná jako služebná. Mojí zaměstnavatelkou byla vdova po obchodníku s látkami a její dcera, mladá a vzdělaná paní Helena, která pracovala v bance a dostala v nájmu jeden z vystavěných bytů. O ulici níže se nacházel velký obchod s luxusními látkami, který zase vlastnil syn paní Steinové, a který k nám se svou manželkou a malou dcerkou Eliškou často chodil na návštěvy. Eliška byla sladké, sotva čtyřleté dítě a já ji pokaždé, když přišli na návštěvu, hlídala. To s ní se mi opět vybavily pohádky a písničky, které mi jako malé holčičce zpívala moje maminka a já je nyní, po mnoha letech, předávala zase dalšímu dítěti. Dodnes si pamatuji na první sloku písničky Já mám koně, vraný koně a taky Černé oči jděte spát, kterou měla ze všech nejraději.

Celá rodina byla židovského původu, což jsme již brzy všichni pocítili na vlastní kůži. Na podzim roku 1939 začala válka a v platnost vstoupily i norimberské rasové zákony. Jednoho dne se paní Helena vrátila domů v slzách. Jak jsem se vzápětí dozvěděla, byla pro svůj neárijský původ propuštěna z banky. Jen díky laskavosti ředitele směla v bytě zůstat až do jejich plánovaného transportu. Ovšem toho se obě dvě ženy nedočkaly.

Netuším, co všechno tomu předcházelo, ale jednoho dne se rozezvonil zvonek našeho bytu. Když jsem otevřela, vběhla do předsíně služebná mladého pána, s Eliškou v náručí a sotva popadala dech.

Jakmile se Helena objevila ve dveřích salonu, začala jí překotně vysvětlovat, co se vlastně stalo. Do obchodu s látkami vtrhlo gestapo a mladého pána vyvedlo ven, kde byl zastřelen ranou do týla. Jeho paní také vyvedli ven a donutili nastoupit do auta gestapa, kde už se tísnilo několik dalších nebožáků. A ona, služebná, utekla s Eliškou zadním vchodem a spěchala rovnou k nám. Tehdy jí Helena vzala dítě z náručí, poděkovala a polohlasně řekla, aby rychle běžela co nejdál, nebo ji začnou taky hledat. Dívka se na místě otočila a spěchala zadním schodištěm zase ven z domu, co jí síly stačily.

My dvě jsme zašly do bytu, kde již čekala stará paní Steinová.

Opírala se o hůl a ihned zaúkolovala Helenu.

„Musíš ji odsud odvézt, pojeděš s ní do Tišnova, do naší letní vilky a tam se schováte, rozumíš?“

Helena přikývla a já jí mezitím sbalila pár věcí do kufříku. Měla jsem ji a Elišku doprovodit až na nádraží, a tak jsem přivolala výtah a sjely jsme až do přízemí. Dnes, s odstupem času si myslím, že dům banky musel být nepřetržitě hlídán. Jakmile jsme totiž sjely výtahem do přízemí, rozrazilily se domovní dveře a v nich stáli příslušníci gestapa.

Heleně vyrvali plačící dítě z náruče a odnesli ho bůhví kam. Nás dvě opět zatlačili do domu s tím, že si pro nás přijdou až zítra. Tehdy dostala Helena hysterický záchvat a složila se k zemi.

„Madam, paní Heleno, musíme nahoru,“ prosila jsem ji a vši silou dotlačila do výtahu, který nás vyvezl zpět do posledních pater.

Když se paní Steinová dozvěděla, co se stalo s Eliškou, zavřela oči a zhluboka se nadechla.

„Marie, sbalte si věci, hned ráno za úsvitu musíte odejít. Tady už pro Vás není bezpečno!“ obrátila se přímo ke mně a znovu se zhluboka nadechla, jako by chtěla nabrat více sil.

„I my dvě se sbalíme, kdo ví, co nás ještě čeká...,” otočila se zase směrem k dceři, která se, bledá jako stěna, opírala o dveře a nebyla schopna jediného slova.

Celou noc jsem sotva zamhouřila oči a jakmile první sluneční paprsky rozčísly noční oblohu, vyšla jsem z pokoje pro služku a zaklepala na dveře salonu, abych se s paní Steinovou rozloučila. Obě dvě ženy už byly také přichystané a jejich sbalené kufříky napovídaly, že i ony chtějí pod rouškou noci uprchnout. Ovšem jakmile jsme všechny tři vyšly před dům, přitřítlo se auto gestapa a zastavilo těsně před námi.

Z vozu vyskočili dva vojáci a snažili se nás natlačit do auta. Přijeli na jistotu, jako kdyby nám četli myšlenky a věděli, že chceme zmizet.

Ovšem jakmile se snažili do vozu natlačit i mě, spustila paní Steinová křik.

„Ji ne! Ona je naše služebná, je to árijka!” volala ze všech sil.

I já jsem se dala do křiku, upustila kufřík a vojákovi se na poslední chvíli vysmekla. Běžela jsem ulicí a oni mě kupodivu nezastavili. Je možné, že si na poslední chvíli všimli, že můj kabát opravdu nezdobí žlutá Davidova hvězda, nebo možná nechtěli střílet přímo na ulici a vzbudit tak zbytečný rozruch. Já jsem letěla ulicí jako kulový blesk a teprve u řeky jsem se zastavila. Nevěděla jsem, kam mám jít, ale vzpomněla jsem si, že paní Steinová odebírala z kláštera u sv. Anny zavařeniny do kuchyně a právě mě pro ně často posílala. Vydala jsem se tedy směrem ke klášteru a zprudka zabušila na bránu. Měla jsem štěstí. Otevřela mi starší, usměvavá jeptiška a bez okolku mě pozvala dál. Přivedla mě k matce představené, které jsem vyličila, co se mi právě přihodilo.

„Bůh s tebou, dcero!” vydechla udiveně a pokřižovala se. „Bůh s námi všemi...,” a podívala se po ostatních řádových sestrách, které mé vyprávění bezhlesně poslouchaly.

Jeptišky mne tehdy skutečně schovaly před gestapem. Oblékla jsem jejich roucho a společně s ostatními se zapojila do každodenní práce a modlení. Klášter měl svůj pevný řád a mně se zdálo, že se v něm zastavil čas. Klášterní zahrada byla pečlivě udržovaná a já nejednou obdivovala starého, téměř devadesátiletého zahradníka, jak bravurně seká trávu a stará se o ovoce a zeleninu. Zavařovaly jsme jablka a hrušky, stáčely med od včel a především se staraly o válečné sirotky, kterých denně přibývalo. A také jsme v každodenních modlitbách prosily boha všemohoucího, aby válku ukončil. Nevím, zda nás nemohl nebo nechtěl vyslyšet, ale válka za zdmi kláštera zuřila dál.

Když už jsem byla v klášteře asi půl roku, zeptala se mne matka představená, zda bych chtěla vstoupit do jejich řad. Nechtěla jsem.

Chladné cely v klášteře a každodenní modlení nebylo nic pro mne.

Poprosila jsem ji, zda by mi pomohla najít rodinu, u které bych sloužila.

Souhlasila, a když přišla některá ze zákaznic pro zavařeniny nebo med, pozeptala se, zda jejich rodina nepotřebuje služku. A jednoho dne se na mě opět usmálo štěstí.

Pravda, těžko lze hovořit o štěstí. Byla jsem poslána do německé rodiny, která v Brně vlastnila velký obchod s potravinami. Když jsem zazvonila na zvonek jejich bytu a následně vstoupila dovnitř, byla jsem doslova překvapená luxusem, který se ukrýval za masivními dubovými dveřmi, které oddělovaly byt od domovní chodby. Rodina vlastnila celý činžák na hlavní třídě a nevedla si věru špatně. V přízemí domu byl obchod, v prvním patře jejich byt a v horních patrech domu další nájemní byty. Otec rodiny byl zamlklý a služby a pomocníky v obchodě přehlížel jako pustou krajinu. Jeho žena byla o něco přívětivější, ale díky početným přítelkyním se ani ona se služebnictvem příliš nezdržovala. O to více si mě všimal jejich syn. Byl podobného věku jako já a zpočátku po mně kontroloval všechnu práci a nejspíš by na mě rád žaloval matince.

Ale já jsem si toho byla dobře vědoma a žádnou práci jsem nikdy neodbyla. Naopak, když jsem zahlédla, jak kontroluje nábytek v salonu, jestli je dobře utřený od prachu, sama jsem se nabídla, že ho ještě jednou přešetím, bude-li si přát. Tím jsem mu rozhodně nenahrála na smeč a jemu nezbylo, než cosi nespokojeně zavrčet a odejít si po svých...

Hezkých chviliek během mého pobytu v Brně opravdu nebylo mnoho. Ale pokud se tu a tam některá přeci jen našla, dokázala jsem si ji užít. Každou neděli odpoledne jsem měla volno, tedy svůj čas jen tak sama pro sebe. Zprvu jsem netušila, co si s těmi několika hodinami volna počít, ale když jsem vyšla ven před dům, zjistila jsem, že všude kolem je spousta krásy. Byla to taková ta nenápadná krása, kterou všichni kolem mě vnímali jako něco samozřejmého, ale pro mě, pro děvče, které se nikdy nemělo možnost kamkoliv podívat, byly krásné i starodávne činžovní domy nebo městské parky. A také ten nedělní kolorit, kdy lidé korzovali po ulicích a tu a tam s někým prohodili pár zdvořilostních vět. Dodnes si pamatuji na moji první vycházku na Petrov a taky na výšlap až k hradu Špilberg. Bylo to pro mě něco nového a svým způsobem jedinečného. A třebaže válečné období nepřálo ničemu hezkému, já jsem si dokázala užít i obyčejné návštěvy muzea nebo biografu, kde jsem také nikdy předtím nebyla.

V nedělní podvečer jsem se vždy vracela do rodiny, kde jsem pomáhala s přípravou večeře. Mým úkolem bylo vypomáhat nejen v obchodě, ale i v domácnosti, což jsem neviděla jako žádný problém.

Co jsem však zpočátku nevěděla byl fakt, že pan domácí byl nacist a jeho patnáctiletý syn se aktivně angažoval v Hitlerjugend. Já jsem to zprvu opomíjela a byla jsem ráda, že mám kde hlavu složit, ale jak tomu bývá, kde je něco zlého, nebo špatného, dříve nebo později to vyplave na povrch.

První incident se odehrál, když jsem u této rodiny sloužila něco málo přes půl roku. Jednoho večera rodina pořádala velkou oslavu, při které jsem musela spolu s paní domácí servírovat občerstvení. Alkohol tekł proudem, hodin přibývalo a chlebičky z ozdobných mís rychle mizely. Když už bylo těsně před půlnocí, poslal mě pán domu do sklepa pro víno. Avšak jakmile

jsem sestoupila o dvě patra níž, všimla jsem si, že jde za mnou a nápadně zrychluje krok, aby mě dohnal. Dostihl mě před dveřmi sklepa a natlačil na zed'. Byl opilý a snad proto se mi podařilo vysmeknout se mu ze sevření a utéct zpátky do bytu, kde už si na mě netroufнул. Ovšem všechno zpovzdálí sledoval jeho syn.

Šmíroval, kde se dalo a troufalost jeho tatíka mu zaimponovala.

Druhý incident na sebe nenechal dlouho čekat. Několik dní nato odešla paní domu do obchodu v přízemí a mně poručila, abych v bytě umyla všechna okna. Nikdo v bytě nezůstal, kromě jejich pubertálního syna. Když jsem stála na židli a leštila okenní tabule, přistoupil blíž a vjel mi rukou pod sukni. Seskočila jsem ze židle a milého synka pana domácího zfackovala. Ovšem to jsem neměla dělat. Když jsem viděla, jak z kapsy vytahuje nůž, rozeběhla jsem se na chodbu a spěchala po schodech rovnou do obchodu.

Proboha, co teď? Co mám dělat? Probleskne mi hlavou v jediném okamžiku, ale na další úvahu už nemám čas.

Ten nůž po mně hodil, ale netrefil se a čepel nože se zabodnula do futer dveří. Celý rozzuřený ho vytrhl a znovu jím po mně hodil. Když se ani napodruhé netrefil, vytáhl z pouzdra malou pistoli a chtěl vystřelit. Ale to už jsem byla v obchodě plném lidí, kde za pokladnou seděla jeho matka, a když viděla, co chce její syn udělat, okřikla ho.

Na poslední chvíli mě strčila do skladu se slovy, že potřebuje s něčím pomoci a tam mi odemkla dveře, abych mohla utéci ven. Všechny mé věci opět zůstaly v bytě, kam už jsem se neodvažovala vstoupit.

Paní domu mi sice dopomohla k útěku, abych již více nedráždila jejího muže i syna, ale já jsem se tak ocitla opět bez prostředků. Mé kroky opět vedly, jak jinak, do kláštera. Zde jsem požádala o práci, abych si vydělala alespoň na zpáteční lístek na vlak.

Déle už jsem v Brně nechtěla zůstat. Byl plný fašismu, hrůzy a nenávisti. Ostatně jako celá naše země. Chtěla jsem se vrátit domů, do své rodné víscky a doufala jsem, že tam se budu mít mnohem lépe. Ovšem i tentokrát jsem se strašlivě zmýlila...

Mnohokrát jsem si říkala, jak by můj život vypadal, a kam by se vlastně ubíral, kdyby mne už od mládí nepronásledovala nenávist a zloba. Ve svých snech jsem vídala sama sebe jako patnáctiletou dívku, všemi nenáviděnou a zatracovanou. Co tak hrozného jsem kdysi spáchala, že na mne vlastní otec zanevřel? Připomínala jsem mu snad moji matku, kterou v opilosti ubil k smrti, nebo snad raději ustoupil své druhé ženě, která mě tolik nenáviděla? Nebo to byl alkohol, který mu koloval v žilách místo krve a zcela mu otupil jasné myšlení? Nevím.

Ani dnes, kdy jsem už dávno oslavila devadesát tři let, si na žádnou z těchto otázek neumím odpovědět.

Když jsem se vrátila ze služby v Brně, bez peněz a osobních věcí, rozlítl se otec tak, že mě bez milosti vyhodil za vrata stavení. Vůbec ho nezajímalo, že jsem tak tak unikla transportu do koncentračního tábora, bylo mu jedno, že jsem se musela schovávat před gestapem v klášteře u sv. Anny. Nic z toho ho zkrátka nezajímalo. Jediné, na čem mu záleželo, byly peníze, které očekával, že přinesu. A když se tak nestalo, vzal spravedlnost do svých rukou.

První noc jsem přespala ve stodole a doufala jsem, že otec přes noc vychladne a pustí mě zase zpět do domu. Bohužel. Když mi ani z rána nechtěl otevřít dveře, odešla jsem poprosit o pomoc rychtáře. Ten rázně zabušil na okno a nařídil otci, aby mi vydal zbytek mých osobních věcí.

Vyházel je s macechou na zápraží, odkud jsem je sebrala a zavázala do malého ranečku. Naštěstí mezi nimi byla i stará modlitební knížka po mamince a růženec, jediné dědictví, které mi po ní zůstalo. Bylo to tehdy to jediné, co jsem měla a znamenalo to pro mě celý svět. Dodnes je mám schované a jsou jakýmsi mým talismanem pro štěstí.

Rychtář mě ubytoval ve svém domě a s mým otcem napsali dopis tetičce Alžbětě do Prahy. Požádali ji, zda by se mne ujala a vychovala až do mé dospělosti. Nebylo žádným tajemstvím, že teta Alžběta kdysi dávno mé mamince slíbila, že se o nás děti postará, bude-li to potřeba.

Maminka se totiž dlouho léčila se souchotinami a jednu dobu byl její zdravotní stav opravdu vážný. Často říkávala, že ji jednou její plíce doženou, ale nakonec to byl otcův alkohol, který dokončil dílo zkázy.

Teta na dopis odpověděla téměř obratem a zároveň napsala, kterým vlakem mám přijet na Wilsonovo nádraží do Prahy. Stala se tak ze dne na den mou náhradní matkou, majákem, který zářil v rozbouřených mořích i mým andělem strážným, který mne nespustil z očí i mysli po zbytek života.

Naše setkání se uskutečnilo po několika letech a dodnes na něj vzpomínám jako na jedno z nejdojemnějších. Teta mě tehdy chytila do náruče, hned jak jsem sestoupila na peron, a kdyby ji můj strýc Otto Hartinger se smíchem nenapomenul, mačkala by mě tam dodnes.

Neustále opakovala, jak moc jsem od našeho posledního setkání vyrostla, a jak jsem krásná...

Dodnes nevím, jakou krásu měla moje milá tetička Alžběta na mysli. Vůbec jsem se nepodobala děvčatům, která se procházela pražskými ulicemi. Zatímco ony vypadaly elegantně a byla radost se za nimi otočit, já jsem stála na peroně nádraží ve skládané sukni, obnošené halence, a v bavlněných punčochách jsem měla vytlačená kolena. Vše korunovaly obnošené chlapecké polobotky, které jsem podědila po rychtářovic synovi, a na kterých byly špice okopané tak, že je nezachránil žádný krém na boty. A v ruce jsem křečovitě svírala raneček s několika málo drobnostmi, které jsem si mohla z domova odnést.

Doslova a do písmene jsem neměla co na sebe. Teta mi sháněla oblečení a snášela ho ke mně, jako když vlaštovka shání potravu svým mláďatům. Tu přinesla halenku, kterou dostala od jedné své známé, tam mi přinesla prádlo

a nakonec i půvabné dívčí střevíčky. Byly již mnohokrát u ševce spravované, ale já jimi byla doslova nadšena.

A zrovna tak milý a starostlivý byl její muž Otto. Strejda Otto Hartinger byl patriot a pražský Němec. Celá rodina bydlela ve Staré Libni v činžovním domě, ve kterém měl strejda i svou vlastní truhlářskou dílnu. Vzpomenu si na něj pokaždé, když se ve svém pokoji podívám na krásný sekretář z leštěného ořechu, který pro mne zhotovil jako svatební dar. Byl na mě vždy moc hodný a nejen na mě. Jeho seznámení s tetou Alžbětou rozhodně neproběhlo idylicky. Bydlela tehdy se svým prvním manželem, jistým panem Jelínkem, na stejném patře jako on. Byl svědkem mnoha hádek a násilností, které stále gradovaly a jednoho dne přivedly strejdu až k zuřivosti. Zazvonil na dveře, a když teta otevřela, vešel do jejich bytu, kde panu Jelínkovi promluvil do duše. Výsledkem jejich poklidného rozhovoru byly dva vyražené zuby pana Jelínka a následné vystěhování tety ke strejdovi.

Hned po jejím rozvodu si ji vzal a krátce nato se jim narodila dcera Anička. A za pět let poté i syn Honzík. Pan Jelínek psychicky neunesl pohled na bývalou ženu, jak spokojeně žije se strejdou Hartingerem a z domu se odstěhoval. A k jejich velké spokojenosti už ho naštěstí nikdy nepotkali...

Strejda si vždycky přál velkou rodinu a byl rád, že jsem se k nim přistěhovala. Tetu Alžbětu nabádal, aby k nim převezla i mého mladšího bratra Milana, ale toho můj otec nechtěl dát. Až do dospělosti ho zneužíval na práci a bil, kdykoliv k tomu byla příležitost. Mnohokrát ho teta Alžběta v dopisech prosila, aby se slitoval a Milana jí předal, tak jako mě. Marně. Otcí jsem už před mnoha lety odpustila. Odpustila jsem mu za maminku, za sebe, ale za Milana jsem dlouho nemohla...

Když jsme tehdy přijeli k tetě domů, ubytovala mě v pokojíčku s dětmi a na uvítanou napekla povídkové buchty. Rozplývaly se na jazyku a my všichni rázem zapomněli, že venku zuří válka. Ovšem již za dva dny zase ukázala své drápy, které zaryla do dění nadcházejících dní.

Do Prahy jsem přijela dne 25. května 1942. Ano, přesně tak. Pokud vás polila hrůza, že to bylo jen dva dny před atentátem na Heydricha, pak máte naprostou pravdu. Toto by však nebylo to nejhorší. Mým problémem bylo, že jsem do Prahy přicestovala zcela bez dokladů.

Bylo to velmi nebezpečné, protože za dob protektorátu u sebe všichni bez výjimky museli nosit doklady, jinak se vystavovali nebezpečí, že budou uvězněni. V tomto případě chci věřit, že to byla jen otcova hloupost a nevědomost, že mne tehdy dovezl žebříňákem na vlak do Prahy, aniž by se staral o to, zda mám u sebe nějaký průkaz totožnosti, nebo povolení k pobytu v Praze. Teta se strejdou věděli, že u sebe doklady ani povolení nemám a strýc se sám nabídl, že vše vyřídí na úřadech. Jednak byl Němec a potom i velmi zručný truhlář, jehož výrobky ho proslavily široko daleko. Ale dříve, než jsme se stačili rozkoukat, bylo pozdě. Onoho osudového dne přišla domů teta s nákupem, celá udýchaná, a překotně vyprávěla, že nedaleko od našeho domu se stal atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha.

Jakmile popadla dech, vypověděla, že atentát se stal na tehdejší Kirchmayerově třídě. Strejda na nic nečekal, oblékl si kabát a nám zakázal vycházet z bytu. Sám vyšel do ulic zjistit, co se vlastně stalo.

Když se vrátil, nezbylo mu, než potvrdit slova tety Alžběty. Nikdo z nás netušil, co se bude dále dít, a tak jsme jen tak čekali. Ovšem když si šel večer koupit krabičku cigaret a znovu obhlédnout situaci, rázem zjistil šokující informace.

V ulicích probíhaly razie a střelba se ozývala všude kolem. To když vojáci SS bez milosti vykonávali trest smrti na každém, kdo jim byl podezřelý. Celá Libeň byla obklíčena a všechny ulice i uličky hlídali vojáci i tajní od gestapa. A lidé dobrovolně posílali na gestapo anonymní udání... Vzápětí se začalo proslýchat, že je vyhlášeno pátrání po velmi mladé dívce, která vedla pánské kolo, protože jej údajně zanechal atentátník Kubiš na rohu jednoho z libeňských domů. A tehdy nám všem zatrnulo. Tou neznámou dívkou jsem mohla být i já...

Vojáci začali prohledávat dům od domu, byt po bytě a každého, kdo jim byl podezřelý, odvezli k výslechu, nebo přímo na místě zastřelili.

Tehdy byly v ohrožení nejen rodiny, ale i celé bytové domy. Dodnes si pamatuji, jak jsem stála v kuchyni a uvědomovala si to hrozné nebezpečí. Jestliže mě tady vojáci najdou, zastřelí mě. A nejenom mne.

Zastřelí tetu, strejdu, Aničku i s Honzíkem. Postřílí nás všechny...

Jako ve snu jsem šla do předsíně a oblékla si kabát. Teta mne zahlédla a vyšla rovnou za mnou. Měla zlé tušení a upřeně se na mě zadívala.

„Co to děláš? Kam jdeš?“

„Vyběhnu ven, když mě zastřelí na ulici, nebudou vědět, odkud jsem se tam vzala. Nemůžu riskovat, že vám něco udělají...“ Poslední slova už jsem v návalu lítosti nedokázala vyslovit. Zadrhnul se mi hlas a po tvářích se mi koulely slzy, veliké jako hrách.

Vzápětí mi přiletěla facka. Ale pořádná! Taková ta facka, která vás ihned vrátí do reality a po níž okamžitě přestanete blbnout.

„Nesmysl!“ řekla teta, ale sama nevěděla, co dělat.

„Vezmi ji nahoru do prádelny a schovej ji pod necky. Honem, běžte!“ vyrušil nás strejda Otto a vrazil tetě do ruky klíč.

„Pojď, jdeme!“ nerozmýšlela se teta ani na okamžik a popostrčila mě ke dveřím. Vzala do rukou velký koš s prádlem a vyšli jsme do tmavé chodby.

Když jsme došly do prádelny na půdě, lehla jsem si na zem a teta na mě položila dvoje necky. K nim ještě přihodila kupu špinavého prádla a zase za sebou zamkla dveře. Ležela jsem na zemi skoro tři dny a s hrůzou čekala, co se bude dít...

Venku mezitím pokračovaly čistky. Vojáci SS chodili dům od domu, se psy prohledávali každý tmavý kout a nikdo před nimi nezůstal ušetřen. Teta se strejdou a dětmi stáli u oken a nevěřícně sledovali, jak u protějšího domu popravili celou rodinu. Lidé v ulici se více či méně všichni znali a pohled na popravu jejich známých byla horší, nežli by si mohli pomyslet. Neměli tušení, co ti lidé provedli, ale při té hrůzné podívané se o ně pokoušely mrákoty. A vojáci SS už se blížili k našemu domu...

I mě by s největší pravděpodobností našli, a jména celé naší rodiny by se připsala k těm, jejichž nositelé se stali obětí perzekuce, která následovala bezprostředně po atentátu. Ovšem tak, jako mne provázela smůla a neštěstí, tu a tam se usmála i štěstěna.

Domovnice našeho domu byla Němka a zapřísáhlá nacistka. Jakmile viděla, že se oddíl vojáků i se psy blíží k činžáku, vyběhla ven a prudce vztyčila pravou paži.

„Heil Hitler!“ zařvala tak silně, až se v přízemních oknech domu zachvěly okenní tabulky.

Oddaností této uvědomělé říšské občanky byl ohromen i samotný velitel komanda, který ji za odměnu poplácal po rameni. Jako gesto velkorysosti zanechal oddíl i se psy venku, a pouze on sám, spolu s jedním vojákem prošli celý činžák. Do prádelny jen zběžně nahlédli, a potom šli zase o dům dál. Byla jsem zachráněna. A nejenom já. Díky domovnici přežila celá naše rodina, i ostatní nájemníci domu.

Teta mne následujícího dne přišla vysvobodit, ale do bytu mne musela takřka odnést. Měla jsem velmi vysokou teplotu, zánět močového měchýře i vaječníků. Snažila se mě vyléčit sama, ale když teplota neustupovala, musela mě převézt na Bulovku. Ano, do stejné nemocnice, kde jen o několik dní později zemřel Heydrich.

Když mne se strejdou přivezli na příjem, uvítal nás postarší lékař a také vrchní sestra. Nad mým žalostným stavem se velmi podívovali, ale teta jim

namluvila, že jsem její příbuzná z Moravy a nastydla jsem cestou ve vlaku. Podívali se na sebe a víc raději neříkali.

„Svině nacistický, kdy už odsud konečně odtáhnou?“ prohodila polohlasně vrchní sestra a pohládila mě po tváři. Ovšem to už jsem díky vysoké teplotě nevnímala.

Přijali mne i bez dokladů a uložili na jednom z oddělení. Tetu ujistili, že se o mne nemusí bát a starostlivě o mne pečovali, dokud jsem se neuzdravila.

A takto začal můj pobyt v Praze, kde jsem jen s několika málo přestávkami prožila celý svůj život.

Netrvalo dlouho a můj strejda skutečně vyřídil všechny potřebné doklady a také povolení k pobytu v Praze. Když mne po dvou týdnech propustili z Bulovky, předal mi v obálce všechno potřebné a já jsem se rázem stala svobodným člověkem. A tehdy to byl ten nejskvělejší dar, jaký mi vůbec kdo mohl dát.

Můj návrat z nemocnice jsme ihned oslavili procházkou k Vltavě.

Byla jsem nadšená, stejně jako při mé první procházce Brnem. Poprvé jsem uviděla Prahu v celé své kráse, na které nezměnily nic ani černé vlajky s hákovým křížem. Všechny ty kostely, kostelíčky, městské paláce i majestátní Pražský hrad jsou ve své kráse nesmrtelné.

Jakmile jsem u sebe měla všechny doklady, mohla jsem se začít zajímat o práci. Sloužit v rodinách už jsem nechtěla. Po mých zkušenostech z válečného Brna bych dělala cokoli jiného, nežli se zase dostat do spárů německé zlovůle. Vydala jsem se tedy do ulic a z Libně došla až na Palmovku, kde v přízemí jednoho z domů bývalo holičství.

Zaklepala jsem na dveře a majitelka mne bez zaváhání zaměstnala.

Brzy jsem pochopila, proč měla takovou radost, když mne přijímala.

Do holičství docházely především Němky, aby si zde nechaly odbarvit vlasy a udělat vodovou ondulaci. Jaké byly hygienické podmínky ve válečných letech jistě nemusím zmiňovat.

Ženy mívaly vlasy mastné, špinavé, a ani vši nebyly ničím neobvyklým. V holičství jsem vydržela necelé dva měsíce. Když se na mne jedna ze zákaznic osopila, že ji při mytí vlasů příliš tahám, sundala jsem rukavice i zástěru a vyzvedla si u pokladny mzdu. Rozloučila jsem se a už nikdy znovu nepřišla.

Cestou domů jsem si všimla, že na rohu jedné z ulic je malá kavárna, a na vchodových dveřích byl vylepen leták, že majitel hledá pomoc do kuchyně. Zaklepala jsem a byla přijata. Majitelé kavárny byli starší manželé, Židé, a lidé se báli u nich pracovat. Mně to bylo jedno.

Co horšího se mi ještě může stát, ptala jsem se sama sebe, když jsem si oblékla zástěru a začala mýt v kuchyni hrnky od kávy. Tato práce nebyla vůbec špatná. Kromě malé mzdy jsem každý den dostávala i velkou svačinu – chléb s máslem, a já jsem byla ráda, že nemusím ujídat tetě a strejdovi ze společného talíře. Nebylo to tak, že by mi cokoliv vyčítali, to rozhodně ne, ale za války byl akutní nedostatek jídla. Snad jen díky tetině vynalézavosti a strejdově truhlářskému umu jsme nestrádali, ale i tak se počítal každý krajíc chleba, každá lžice másla.

Velmi dobře bych si dokázala představit práci v kavárně až do konce válečných dní, ale bohužel, manželé Grünwaldovi byli jen několik měsíců po mém nástupu zařazeni do transportu. Poslušně si každý zabalil jedno zavazadlo a vydali se směrem k nádraží. Vzápětí poté vstoupil do kavárny její nový majitel, vysoký a zcela jistě uvědomělý árijec, který mne okamžitě propustil. Na mé místo nastoupila, jak jinak, německá dívka a moje práce už nebyla potřeba. A tak jsem ztratila nejen zaměstnání, ale i každodenní svačinu, která mne mrzela ze všeho nejvíc.

Když jsem přišla domů a vypověděla tetě další ze svých pracovních neúspěchů, narazila si svůj nejlepší klobouk do čela a vypravila se do města. Přišla za necelou hodinu a s radostí mi oznámila, že pro mne našla práci v kuchyni, v nedalekém hotýlku.

„Bude to dobré, budeš u jídla!” pronesla tehdy poprvé svou nezaměnitelnou větu, která se stala rodinným klenotem i pro další generace a používali jsme ji pokaždé, když se někomu v rodině cokoliv podařilo.

Ovšem pokud byste mě měli možnost vidět v době válečných let, velmi dobře byste jí porozuměli. Bývala jsem hubená, díky nemocem zesláblá a získat kousek chleba bylo tehdy něco, co se dnes slovy jen těžko popisuje.

Když jsem nastoupila do hotelu, přivítal mě osobně provozní a ihned mne odvedl do kuchyně, kde jsem až do večera myla nádobí a uklízela. V hotelu jsem rozhodně nezahálela, ale na druhou stranu jsem měla možnost přespávat v pokojíku pro zaměstnance, takže jsem doprávala tetě a strejdovi trochu toho soukromí.

Netrvalo dlouho a provozní hotelu mi nabídl, že mne odešle do restaurace, kde budu mít na starost kávovar. Byla to tehdy lukrativní práce a já jsem dokonce dostala velmi slušivou uniformu servírek. Ale jak to tak v mém případě bylo, i zde jsem se nezdržela dlouho. Byla jsem sice u jídla a nestrádala jsem, zato jsem onemocněla záškrtem.

Těžko říci, jestli bacily této nemoci přinesl některý z hostů, nebo zda jsem je dostala při mém pobytu v pokojích pro zaměstnance.

Každopádně jsem uniformu zase rychle vrátila a odešla zpět k tetě do Staré Libně. A odtud horem pádem zase do nemocnice na Bulovku, kde jsem se léčila téměř tři měsíce. V této nemocnici jsem zakrátko byla jako doma. Měla jsem veliké štěstí, protože spolu se mnou byla na pokoji i stejně stará dívka, jako jsem byla já. Jmenovala se Jiřinka a od první chvíle jsme si padly do oka. Byla to opravdová kamarádka, a nabídla mi přátelství, které jsem nikdy neměla možnost poznat.

Sdílely jsme spolu všechna dívčí tajemství, radosti i smutky a já věřila, že naše kamarádství bude věčné.

Jiřinka byla na oddělení umístěna dlouhodobě, protože onemocněla rakovinou hrtanu. Rodiče ji často navštěvovali, a když zjistili, jak moc jsme si blízké, nosili i pro mě drobné dárky a sladkosti. Jednou v noci, když už jsme se chystaly spát, zeptala se mě Jiřinka znenadání na velmi neobvyklou věc.

„Maruško, myslíš, že existují andělé?“ zašeptala potichu a upřeně se na mě podívala.

Mám-li být upřímná, nikdy jsem o tom nepřemýšlela, ale okamžitě jsem si vzpomněla na modlitební knížku a růženec po mamince. Ona by na ně určitě věřila...

„Myslím, že ano..." zašeptala jsem s úsměvem, protože jsem věděla, co právě teď potřebuje slyšet. Podívala se na mě s vděkem a okamžitě usnula.

Byla to její poslední slova, protože ráno už své krásné oči neotevřela. Možná tušila, že umírá, možná se jí skutečně zjevil některý z archandělů. Ať tak či onak, odešla klidně a pokojně, uprostřed hlubokého spánku.

Spolu s Jiřinkou odešla z mého života i radost. Zase jsem se cítila tak sama, bez přátel i bez iluzí. Sama a opuštěná... Ale tak, jako odešla Jiřinka, zmizel i záškrť, se kterým jsem byla v nemocnici hospitalizována.

Byla jsem už zdravá, ale o své místo v restauraci hotelu jsem za tu dlouhou dobu přišla. A tak se teta vypravila do nemocniční kuchyně, kde mi zajistila práci u nádobí. A samozřejmě taky u jídla. Bylo to zkrátka a dobře její životní krédo, kterého se striktně držela.

Jakmile jsem nastoupila do nemocniční kuchyně a kolem pasu si uvázala zástěru, věřila jsem, že tohle už je moje poslední štace.